

УДК 334.7

Пушкарчук І.М., к.е.н., доцент

Кушнірук С.Р., магістрант

Луцький національний технічний університет

Фактори впливу на економічну безпеку підприємства

У статті систематизовано фактори впливу на економічну безпеку підприємства за такими класифікаційними ознаками, як місце виникнення (зовнішні та внутрішні фактори) та характер впливу (фактори-стимулятори та фактори-дестимулятори) у розрізі окремих складових економічної безпеки підприємства на поточному (кадрова, фінансова та виробнича безпека) та стратегічному рівнях (екологічна, інформаційна, інноваційна, ретроспективна, ринкова, силова та енергетична безпека). Обґрунтовано систему заходів нейтралізації та мінімізації негативного впливу факторів-дестимуляторів на економічну безпеку підприємства.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, фактори-стимулятори, фактори-дестимулятори.

Pushkarchuk I., Kushniruk S.

Factors affecting economic security of enterprise

Introduction. Nowadays, in the conditions of uncertainty of market environment, a great group of factors that influence on the activity of any enterprise. They can make positive and negative influence on the final results and stability of the enterprise. That's why, it's important and actual to identify these factors and to determine the possible direction and character of their influence on activities of the enterprise. *The purpose* of this article is to explore and systematize the factors that influence on economic security of enterprise and its individual components. *The methodological base of the research* was the developments of economic science according to the study of economics of enterprise and entrepreneurship. *Results.* Based on the theoretical analysis the explanation of category «economic security» is improved. In the general sense, it is the condition, in which the influence of inside and outside factors do not threaten stability and effective activity of enterprise, reduced the level of uncertainty, and resources and potential are used in such a way, in order to have the best final results in making informed management decisions. The level of economic security depends on many factors. The article has got systematization of factors of influence on the economic security of the enterprise on such classification features, as the place of appearance (inside and outside factors) and character of influence (factors-stimulators and destimulators). There are such kinds of certain components of economic security: current (personnel, financial and industrial security) and strategic security (environmental, information, innovation, retrospective, market, power and energy security). It is evidently, the first attention and consideration we must pay to factors-destimulators, because ignorance of them can make serious damage to enterprise. It was found the main problems, which can appear because of negative activity of factors-destimulators on economic security of enterprise. It was summed up the system of events how to neutralize and minimize negative influence of factors-destimulators on economic

security of enterprise. *Conclusion.* Providing of economic security of enterprise needs complex consideration of influence factors on it and development and implementation of reaction on them. This will enable the enterprise to receive good planned results at the lowest cost.

Key words: enterprise, economic security, factors-stimulators, factors-destimulators.

Пушкарчук И.Н., Кушнирук С.Р.

Факторы влияния на экономическую безопасность предприятия

В статье систематизированы факторы влияния на экономическую безопасность предприятия по таким классификационным признакам, как место возникновения (внешние и внутренние факторы) и характер воздействия (факторы-стимуляторы и факторы-дестимуляторы) в разрезе отдельных составляющих экономической безопасности предприятия на текущем (кадровая, финансовая и производственная безопасность) и стратегическом уровнях (экологическая, информационная, инновационная, ретроспективная, рыночная, силовая и энергетическая безопасность). Обоснована система мер по нейтрализации и минимизации негативного воздействия факторов-дестимуляторов на экономическую безопасность предприятия.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность, факторы-стимуляторы, факторы-дестимуляторы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданням. Сьогодні, в умовах невизначеності ринкового середовища, на діяльність підприємства впливає величезна група факторів, які можуть чинити як позитивний, так і негативний вплив на його кінцеві результати та стабільність функціонування. Саме тому, важливим і надзвичайно актуальним є питання ідентифікації цих факторів та визначення можливого напрямку й характеру їх впливу на діяльність підприємства.

Аналіз останніх досліджень в яких започатковано вирішення проблеми. Проблематикою економічної безпеки підприємства, вивченням факторів і визначенням специфіки їх впливу на діяльність підприємств займалися в своїх працях такі науковці як: Орлик О.В., Карпунь І.Н., Дулеба Н.В., Ортинський В.Л., Метеленко Н.Г., Аніщенко І.В. та інші. Проте нестача комплексних досліджень потребує подальших наукових пошуків у даному напрямі.

Цілі статті. Основна мета дослідження полягав в ідентифікації факторів впливу на економічну безпеку підприємства та з'ясування їх дії на підприємство. Вирішення мети передбачає виконання наступних

завдань: визначення основних базових факторів впливу на економічну безпеку підприємства; визначення факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що чинять вплив на економічну безпеку підприємства; виявлення факторів стимуляторів та дестимуляторів економічної безпеки підприємства в контексті окремих її складових; виявлення основних загроз економічній безпеці підприємства; обґрунтування шляхів мінімізації негативного впливу факторів-дестимуляторів на економічну безпеку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На основі проведеного теоретичного аналізу, вважаємо, *економічна безпека підприємства (ЕБП) – це стан, за якого стабільний і ефективний діяльності підприємства не загрожує вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, знижується рівень невизначеності, а ресурси та потенціал підприємства використовуються таким чином, щоб досягнути найкращих кінцевих результатів при прийнятті обґрунтованих управлінських рішень.*

Щодо структури ЕБП, то аналізуючи, узагальнюючи, й систематизуючи підходи науковців до її структуризації, на нашу думку, ЕБП варто розглядати на поточному та стратегічному рівнях. Складовими елементами поточної ЕБП є: 1) кадрова безпека; 2) фінансова безпека; 3) виробнича безпека. Стратегічна ЕБП формується з таких елементів: екологічна безпека; інформаційна безпека; інноваційна безпека; ретроспективна безпека; ринкова безпека; силова безпека; енергетична безпека.

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища, а також використати позитивні фактори для підсилення своїх позицій, приросту потенціалу та примноження кінцевих результатів.

В умовах ринкових відносин будь-яке підприємство, перебуває у постійній взаємодії із іншими ринковими суб'єктами. Усі елементи ринку пов'язані між собою і чинять, у тій чи іншій мірі, вплив один на одного, відчуючи одночасно й на собі вплив зовнішнього середовища. Формування ринку інтенсифікує процеси обороту цінностей і переміщує людей, сприяє суттєвому зростанню ролі підприємств усіх галузей діяльності, які організовують і здійснюють

ці процеси. Саме через те, що на підприємства в умовах ринкової економіки впливають безліч факторів, постає глобальне питання досліджувати й ідентифікувати їх, з'ясувати величину впливу таких факторів на діяльність підприємства [1].

В загальному розумінні, фактор – це умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник [2].

Загалом фактори, що формують відповідний рівень економічної безпеки підприємства, різноманітні і в кожній галузі виробництва мають свою специфіку. Однак є загальні, типові фактори, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства незалежно від його форми власності та виду економічної діяльності, серед яких варто виділити [3]:

1) *безпосередні чинники виробництва* – основні чинники, які безпосередньо забезпечують та визначають діяльність виробництва, до яких належать: безпосереднє розміщення підприємства (територія); наявні природні ресурси та умови їх розміщення на цій території, доступність використання та якісні показники; наявність трудових ресурсів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень;

2) *стабільний попит на продукцію* – фактор, який також відіграє важливу роль у рівномірному пропорційному розвитку виробництва та функціонуванні діяльності підприємства. Він охоплює: укладені довготермінові контракти на реалізацію продукції з її споживачами; рівень конкурентоспроможності продукції, що виробляється; якісно-гарантійні показники виробів; обґрунтовані прогнози щодо стабільності ринку певного виду продукції; державне та регіональне замовлення на виготовлену продукцію;

3) *надійність постачальників*, передусім тих, що забезпечують постачання основної сировини і матеріалів. Для цього потрібно: мати довготермінові договори на поставку необхідної сировини і матеріалів, враховуючи терміни постачання, та їх якісні показники; знати можливості постачальників і недопускати монополльності в їх поставках, для цього, як правило, потрібно мати 3-4 і більше постачальників сировини та матеріалів, щоб була гарантія стабільної цінової політики щодо сировини, матеріалів та інших комплектуючих;

4) *зовнішня конкуренція на продукцію*, призначену на експорт. Ця продукція має: відповідати міжнародним стандартам; за якісними показниками і сервісним обслуговуванням бути конкурентоспроможною; мати обґрунтовану та прогнозовану

перспективу; бути конкурентоспроможною щодо продукції, яка імпортується в нашу країну, з метою скорочення ввезення в Україну продукції, яку можуть виготовляти вітчизняні підприємства;

5) *державне економічне регулювання діяльності підприємства*, яке полягає: у захисті власного товаровиробника незалежно від форм власності на засоби виробництва; регулюванні державної податкової політики; сприянні виробництву, враховуючи економічні, територіальні та інші аспекти; сприянні виробництву продукції, яка ввозиться як критичний імпорт; державному замовленні на товари, які фінансуються за рахунок бюджету і скорочення імпорту на ці товари;

6) *надійний захист комерційної таємниці*. Держава має гарантувати таємницю на науково-технічні досягнення, розробку нових технологій, інтелектуальну власність, ноу-хау, в тому числі й комерційні таємниці;

7) *компетентність керівництва підприємства*. Найважливіші фактори, які можуть найбільш активно впливати на рівень економічної безпеки підприємства, – це високий професіоналізм керівництва і команди його менеджерів (висококваліфіковані кадри; система їх підготовки і форми навчання; створення для них відповідних виробничих і соціально-економічних умов).

Усі перелічені вище базові фактори потрібно реалізовувати відповідно до чинного законодавства, спрямовувати їх на здійснення виробничої стратегії, досягнення належного рівня економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання.

Організація та забезпечення економічної безпеки підприємства потребує більш глибокого дослідження та детальної класифікації факторів впливу на неї. Слід зазначити, що найбільш загальною є класифікація факторів впливу на економічну безпеку за місцем їх виникнення: фактори внутрішнього та зовнішнього середовища.

Внутрішні фактори – це фактори впливу на економічну безпеку підприємства, які виникають всередині підприємства, тобто у внутрішньому середовищі його діяльності. До внутрішніх факторів належать: фінансові, трудові, технологічні, виробничі фактори тощо [4].

Зовнішні фактори – це фактори впливу на економічну безпеку підприємства, які виникають у середовищі, що оточує підприємство, тобто у зовнішньому середовищі діяльності підприємства. Вони поділяються на фактори прямого і непрямого впливу. Фактори

прямого впливу здійснюють безпосередній вплив на економічну безпеку підприємства. До них належать: постачальники, споживачі, конкуренти, посередники, органи державного управління, кримінальні структури. Фактори непрямого впливу здійснюють опосередкований вплив на економічну безпеку підприємства. Це такі фактори, як: науково-технічний прогрес, економічне зростання, політична ситуація, міжнародні відносини [5].

Іншим важливим підходом до класифікації факторів впливу на економічну безпеку підприємства є характер їх впливу – позитивний чи негативний, відповідно до чого такі фактори поділяються на фактори стимулятори та фактори-дестимулятори. Систематизуємо та розглянемо такі фактори із розмежуванням їх на зовнішні та внутрішні у розрізі окремих складових економічної безпеки підприємства в таблиці 1.

Таблиця 1

Систематизація факторів впливу на ЕБП у розрізі окремих
складових

Складові ЕБП	Фактори впливу			
	внутрішні		зовнішні	
	фактори-стимулятори	фактори-дестимулятори	фактори-стимулятори	фактори-дестимулятори
1	2	3	4	5
<i>Тактична економічна безпека підприємства</i>				
Кадрова	Участь працівників в управлінні підприємством. Розвинена система преміювання. Стимулювання персоналу. Підвищення кваліфікації персоналу. Ріст продуктивності праці.	Жорсткий регламент роботи. Важкі умови праці. Плинність кадрів. Низька заробітна плата. Травматизм. Неприятливий соціально-психологічний клімат у трудовому колективі.	Підвищення мінімальної заробітної плати. Ріст освіченості. Наявність центрів перекваліфікації.	Високий рівень смертності. Старіння нації. Незначна частка закладів соціального призначення.
Фінансова	Наявність чистого прибутку. Фінансова стійкість, ліквідність і платоспроможність підприємства. Активізація інвестиційної діяльності. Участь у інвестиційних проєктах.	Фінансова неспроможність. Відсутність страхових полісів. Фінансова залежність. Неefективний фінансовий менеджмент.	Низький рівень інфляції. Доступність до джерел позикових фінансових ресурсів. Державна підтримка підприємництва.	Високі темпи інфляції. Значний податковий тиск. Тіньова економіка. Висока вартість кредитних ресурсів.
Виробнича	Висока якість продукції. Техніко-технологічне оновлення. Наявність крізного матеріального потоку. Наявність контрольних центрів.	Застарілі технології виробництва. Високий знос обладнання. Відсутність виробничих знаків безпеки.	Науково-технічний прогрес. Економічне зростання.	Підвищення цін на сировину. Ненадійність постачальників. Нерозвинена виробнича інфраструктура.

<i>Стратегічна економічна безпека підприємства</i>				
Інформаційна	Наявність локальної мережі. Забезпеченість інформаційними технологіями.	Закодованість доступу. Неналагоджений ІТ простір.	Захищеність зовнішнього простору. Свобода слова.	Недостатність покриття. Нерозвинена ІТ-мережа.

1	2	3	4	5
Інноваційна	Активна інноваційна діяльність. Інноваційна спрямованість керівництва. Наявність проектних відділів.	Відсутність проектних відділів та проектів. Низький рівень фінансування інновацій.	Наявність пільг та дотацій при використанні інновацій. Податкові пільги інноваційно активним підприємствам.	Низький рівень інноваційного розвитку. Низький рівень фінансування інновацій. Відсутність необхідної нормативної бази.
Ринкова	Підвищення якості продукції. Покращення сервісу та обслуговування. Розширення ринків збуту. Удосконалення механізму формування попиту і стимулювання збуту.	Недосконалий сервіс. Відсутність складських приміщень. Погіршення якості продукції. Втрата клієнтів.	Близькість до стратегічно важливих об'єктів. Сприятлива фінансова ситуація на ринках. Підвищення попиту на продукцію.	Посилення конкуренції. Ненадійність постачальників. Падіння попиту на продукцію. Зниження купівельного попиту у населення.
Силова	Розвинена система захисту комерційної інформації. Наявність охоронних служб.	Відсутність служби безпеки. Кримінальні мотиви в працівників.	Ефективно діючі служби захисту. Наявність чіткого законодавства. Конкурентні методи боротьби.	Криміногенна ситуація в регіоні та країні. Рейдерські замах на підприємства.
Екологічна	Застосування екологічно чистих та безвідходних технологій виробництва. Встановлення очисних споруд. Наявність інструкцій та екологічної документації. Проведення навчання з техніки безпеки. Утилізація відходів.	Відсутність очисних споруд, фільтрів, інших механізмів. Підвищені рівні шуму, вібрації, освітлення на підприємстві. Відсутність екологічної документації.	Запровадження пільг та зниження оподаткування за використання очисних споруд. Створення служб з нагляду за НПС. Посилення штрафних санкцій за порушення екологічного законодавства.	Низькі штрафи за порушення законодавства. Безвідповідальність за забруднення навколишнього середовища. Відсутність органів з нагляду за екологічною ситуацією.
Енергетична	Використання енергозберігаючих пристроїв. Наявність резервних енергоблоків. Використання альтернативних енергоджерел.	Використання застарілих енергоприладів. Відсутність резервних джерел енергопостачання.	Розробка альтернативних джерел енергії. Науково-технічний прогрес.	Необґрунтоване використання енергії. Неправильні тарифи на енергоресурси. Великий обсяг закупівлі енергії 3-за кордону.
Ретроспективна	Ефективне використання ресурсів на підприємстві. Використання механізмів інтенсивного та інноваційного розвитку.	Необґрунтоване використання ресурсів. Відсутність чіткого планування та контролю.	Економічний розвиток. Науково-технічний прогрес. Досконала система законодавства.	Економічна криза. Недосконалість законодавства. Податковий тиск.

Очевидно, що першочергової уваги та врахування потребують фактори-дестимулятори, ігнорування яких може завдати серйозної шкоди підприємству. Головними проблемами, які можуть виникати через негативну дію факторів дестимуляторів ЕБП є:

– зменшення обсягів реалізації і, як наслідок, недоодержання

виторгу від реалізації продукції та недоотримання бажаного прибутку, а то й взагалі отримання збитку;

- погіршення якості продукції;
- втрата частки ринку, клієнтів і покупців готової продукції;
- зменшення кількості замовлень і контрактів із продажу продукції;
- неритмічність виробництва, неповне завантаження потужностей;
- підвищення собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення розміру неліквідних оборотних засобів і наявність наднормативних запасів;
- виникнення внутрішньовиробничих конфліктів та підвищення плинності кадрів;
- зниження цін на продукцію в силу обставин, незалежних від діяльності підприємства;
- формування негативного іміджу підприємства тощо.

Все це наближає підприємство до економічної кризи та настання банкрутства.

У таблиці 2 відповідно до розглянутих вище факторів-дестимуляторів економічної безпеки підприємства визначимо систему заходів щодо мінімізації та нейтралізації їх негативного впливу.

Таблиця 2

Система заходів нейтралізації та мінімізації негативного впливу факторів-дестимуляторів на економічну безпеку підприємства

Складова ЕБП	Система заходів
1	2
<i>Тактична економічна безпека підприємства</i>	
Кадрова	1. Підвищення кваліфікаційного рівня працівників підприємства. 2. Ефективно розроблена і запроваджена організаційна структура управління. 3. Делегування часткових повноважень керівництва та вищих ланок менеджменту звичайним працівникам. 4. Створення сприятливих умов праці та забезпечення сприятливого мікроклімату в колективі.
Фінансова	1. Запровадження системи страхування (бізнесу, працівників, видів діяльності). 2. Зменшення ризиків через здійснення диверсифікації фінансових ресурсів за рахунок їх вкладення в різні сфери та напрями діяльності. 3. Участь і залучення державних кредитів на здійснення тих чи інших видів діяльності.
Виробнича	1. Закупівля більш продуктивного та ефективного устаткування. 2. Постійне здійснення технічних оглядів та ремонтів наявного устаткування з метою мінімізації фізичного спрацювання.

	3. Запровадження автоматизованих засобів виробництва. 4. Диверсифікація постачальників.

1	2
	<i>Стратегічна економічна безпека підприємства</i>
Інформаційна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення на підприємствах внутрішньої локальної інформаційної бази. 2. Повна і цілковита прозорість інформації на підприємстві, доступ працівників компанії до інформації підприємства. 3. Підвищення рівня кваліфікації працівників в ІТ-сфері, навчання використовувати нові інформаційні продукти. 4. Оптимізація фінансових потоків на підприємстві.
Інноваційна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення на підприємстві проектних відділів. 2. Залучення працівників підприємства до генерування і реалізації інноваційних ідей. 3. Створення сприятливої нормативної бази, яка б регулювала питання інновацій та інноваційного розвитку. 4. Доплати та премії працівникам за раціоналізаторські пропозиції.
Ринкова	<ol style="list-style-type: none"> 1. Удосконалення сервісного обслуговування клієнтів. 2. Проведення постійного моніторингу ринку. 3. Постійне запровадження та покращення заходів формування попиту та стимулювання збуту. 4. Контроль та покращення якості продукції. 5. Широка рекламна кампанія.
Силова	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ведення на підприємстві абсолютно прозорої та доброчесної господарської діяльності. 2. Створення на підприємствах служб безпеки. 3. Створення та запровадження в життя чіткого законодавства стосовно силової безпеки та захисту комерційної таємниці підприємства.
Екологічна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Запровадження політики утилізації чи переробки відходів виробництва. 2. Дотримання встановлених законодавством норм та нормативів щодо захисту навколишнього середовища. 3. Використання екологічно чистих продуктів та матеріалів під час ведення господарської діяльності. 4. Встановлення очисних споруд та іншого екологічного устаткування для мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище.
Енергетична	<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання альтернативних джерел енергії. 2. Перегляд існуючих тарифів на енергоресурси і приведення їх у відповідні, обґрунтовані рамки. 3. Закупівля та застосування, запровадження на підприємство нових енергоприладів, енергозберігаючих приладів.
Ретроспективна	<ol style="list-style-type: none"> 1. Створення на підприємстві планів та стратегій на довгострокову перспективу, спрямованих не на функціонування, а на розвиток підприємств. 2. Ефективне використання всіх ресурсів підприємства, їх оптимальний розподіл, цільове використання та економія. 3. Спрямування прибутків в фонди розвитку підприємства. 4. Перегляд на державному рівні існуючих тарифів та податкових ставок, запровадження прийнятних ставок для мінімізації податкового тиску.

Висновки. Отже, на рівень економічної безпеки підприємства впливає ціла низка факторів, що можуть призвести за тих чи інших обставин до позитивних та негативних наслідків. Лише комплексне врахування таких факторів та розробка й реалізація дієвої політики

реагування на їх вплив, дозволять підприємству досягнути економічної безпеки, отримати заплановані результати за мінімальних витрат й утримати стійкі позиції на ринку.

1. Дулеба Н. В. Информационные технологии в экономике, управлении и образовании / Н. В. Дулеба // Сборник научных трактатов. – СПб : ФИНЭК, 2010. – С. 132-139.
2. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/faktor>
3. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : Навчальний посібник / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2010 – 480 с.
4. Карпунь І. Н. Управління фінансовою санацією підприємства : навч. посібник. / І. Н. Карпунь. – Львів : «Магнолія-2006», 2009. – 418 с.
5. Метеленко Н. Г. Систематизація факторів впливу на економічну безпеку промислового підприємства [Електронний ресурс] / Н. Г. Метеленко // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – 2013. – №1м. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1841>.